

Հետազոտական աշխատանք

Հայոց լեզու և գրականություն

Թեմա՝ «Քննադատական մտածողության զարգացումը որպես կրթության առաջնային նպատակ»

Կազմեց՝ Մելինե Կոստանյան՝ «Կապանի N1 հիմնական դպրոց» ՊՈԱԿ

Ղեկավար՝ Լուսինե Սողոմոնյան

Վերապատրաստող կազմակերպություն՝ «Կապանի N2 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ

Կապան 2022

Բովանդակություն

Ներածություն.....	2
Գրական ակնարկ.....	3
Գործնական համատեքստ.....	6
Հետազոտության ընթացք.....	7
Եզրակացություն.....	10
Օգտագործված գրականության ցանկ.....	11
Հավելված.....	13

Ներածություն

Անհատի իմացական ընկալումը վերափոխելու ամենաարդյունավետ մեթոդներից մեկը ինքնուրույն քննադատական մտածողության զարգացումն է: Ուրտի մի շարք մասնագետներ նշում են, որ համապատասխանաբար մշակված կրթական ծրագիրը կարող է զարգացնել սովորողների ընդունակությունները, զինել նրան հմտություններով, խորացնել նրա գիտելիքները, ձևավորել արժեքային համակարգ, հետևաբար նաև՝ խթանել քննադատական մտածողության ձևավորումն ու արմատավորումը:

Փորձը ցույց է տալիս, որ ուսուցման գործընթացը պետք է լինի այնպիսին, որ սովորողները դառնան վերջինիս ակտիվ մասնակիցներն ու հետևորդները, որ պասիվ ունկնդրողից վերածվեն ակտիվ մասնակցի: Այդպես սովորողները դառնում են անկաշկանդ ու ինքնուրույն, առաջանում է մոտիվացիա ուսման նկատմամբ, ինքնաբերաբար զարգանում է վերլուծական միտքը կամ այսպես կոչված՝ քննադատական մտածողությունը:

Սովորողների քննադատական մտածողության զարգացումը ժամանակակից մանկավարժության մեջ դիտարկվում է որպես արդի հասարակական պահանջ և կրթության կարևոր խնդիր:

Քննադատական մտածողությունը մարդկային մտածողության մեջ իրականության արտացոլման ու վերարտադրման-վերլուծման բազմակողմանի գործընթաց է, որն ապահովում է ճշմարտության իմացություն, գիտելիքների ձեռքբերում, ցանկացած կատարած աշխատանքում ստեղծագործական մոտեցում և իրավիճակի ու դեպքերի բազմակողմանի վերլուծության կարողություն ու հմտություն:

Հետազոտության արդիականությունը: Արդի ժամանակշրջանը՝ իր գիտակրթական տեղաշարժերով ու զարգացումներով, նոր առաջնահերթություններ է թելադրում կրթական գործընթացում: Դպրոցի գերակա խնդիրն է աշակերտներին ոչ թե պատրաստի գիտելիք փոխանցել, այլ սովորեցնել մտածել, տեղեկույթը վերլուծել, քննարկել, իր կարծիքը հիմնավորել, հարցադրումներ անել, բանավիճել, քննադատաբար վերաբերվել այն ամենին, ինչ կարդում են, լսում տեղեկատվական հեղեղի արդի պայմաններում:

Հետազոտության նպատակը: Աշխատության նպատակն է ներկայացնել, թե որքանով է սովորողների մոտ զարգացած քննադատական մտածողությունը ուսումնական գործընթացում՝ որպես կրթության առաջնային խնդիր: Բացի այդ քանի որ քննա-

դատական մտածողությունը հանդիսանում է մարդու իմացական ընկալումը ձևավորող կարևորագույն բաղկացուցիչ,բացահայտել,թե որքանով են սովորողները տիրապետում դրան,ինչպես նաև ի ցույց դնել քննադատական մտածողության զարգացմանը նպաստող կիրառելի մի քանի մեթոդներ, ներկայացնել սեփական փորձն ու առաջարկությունները:

<<Գրականություն>> առարկայի դերը նույնպես մեծ է քննադատական մտածողության ձևավորման ու զարգացման գործում,ուստի հետազոտական աշխատանքը կատարվել է հիմնականում գրականության դասաժամերին՝ 8-րդ դասարանում:

Հետազոտության խնդիրներն են՝

ա/ Գնահատել,թե որքանով է <<Գրականություն>> առարկայի ուսումնական ծրագիրը նպաստում քննադատական մտածողության զարգացմանը:

բ/ Ուսումնական գործընթացում արդյունավետ մեթոդների կիրառումով հասնել քննադատական մտածողության զարգացմանը:

գ/ Հիմնավորել քննադատական մտածողության զարգացման կարևորությունը՝որպես որակի ապահովման հենասյունային բաղկացուցիչ:

դ/Ձևավորել քննադատաբար մտածելու կարողություն ոչ միայն ակադեմիական առարկաների,այլ նաև իրական կյանքում գոյություն ունեցող խնդիրների շուրջ:

Գրական ակնարկ

Արդյունավետ հետազոտություն իրականացնելու նպատակով ուսումնասիրել են մոտ մեկ տասնյակ հեղինակների աշխատություններ,ունկնդրել հարցազրույցներ, տեսանյութեր:

Ներկա օրերում կարևորվում է այն հանգամանքը,որ կրթություն ասելով չենք հասկանում միայն գիտելիքի տրամադրում/մատուցում/,այլ շեշտը դնում ենք մի շատ կարևոր առաքելության վրա՝այն է ձևավորել սերունդ՝ օժտված ինքնուրույն քննադատական մտածողությամբ,վերլուծություններ կատարելու հմտություններով :

Քննադատական մտածողության հիմնախնդիրը դեռևս առաջացել է անտիկ փիլիսոփայության ակունքներում:Կան բազմաթիվ հետազոտություններ՝վիրված

քննադատական մտածողության ամբողջական հայեցակարգին՝ կառուցվածքին, նպատակներին, բաղադրիչներին, գործառույթներին, գործոններին, տեխնոլոգիաներին, զարգացման չափանիշներին և այլն:

Քննադատական մտածողության զարգացման յուրաքանչյուր փուլ կարևորվում է՝ հաշվի առնելով ամեն մի աստիճանի բովանդակությունը, խնդիրները, մեթոդները, միջոցները:

Ինչպես արդեն նշեցի, տարբեր հեղինակներ առաջ են բերում քննադատական մտածողության ամենատարբեր սահմանումներ: Ռոբերտ Յանգը նշում է, որ քննադատական մտածողությունը նպատակասլաց, պատճառաբանված, նպատակի իրագործմանն ուղղված մտածողություն է՝ ենթադրելով իմացական հմտությունների և ռազմավարությունների կիրառում:

Սալի Գլենն էլ գտնում է, որ քննադատական մտածողությունը ձևավորվել է բժշկության ասպարեզում՝ որպես համակարգված կատեգորիա: Ինչպես բժշկության բնագավառում ցանկացած որոշում կարող է ճակատագրական լինել մարդու կյանքի համար, այնպես էլ քննադատական մտածողության մեջ նախքան որոշում ընդունելը անհրաժեշտ է գնահատել այդ որոշման ճիշտ կամ սխալ լինելը և հնարավոր ազդեցությունը:

Ռոբերտ Էննիսը նշում է, որ քննադատաբար մտածելու նպատակն է գտնել ճշմարտությունը կամ ճշմարտությանը ամենամոտ գտնվող պատասխանը:

Գրեթե բոլոր նշանավոր հեղինակները համակարծիք են, որ քննադատական մտածողության ձևավորմանն ու զարգացմանը մեծապես նպաստում է ուսումնական գործընթացում դասավանդման ինտերակատիվ մեթոդների կիրառումը: Երբ սովորողն ակտիվորեն մասնակցում է ուսումնական պարապմունքին, նա ականա սկսում է մտածել խնդրի շուրջ, ուսուցչից բացի լսում է իր դասընկերների կարծիքները, արտահայտած մտքերը և տալիս է իր պատճառաբանված համաձայնությունը կամ անհամաձայնությունը բարձրաձայնված կարծիքների վերաբերյալ, ինչպես նաև կարող է ներկայացնել ամբողջովին տարբերվող տեսակետ, որը նույնպես պիտի հիմնավորված լինի, քանի որ ուսուցչի և դասարանի կողմից առավել ընդունելի է հիմնավորված պատճառաբանված կարծիքը:

Քննադատական մտածողությանը հատուկ է երկու գործողություն՝ ենթադրություն-

ները վերհանելը և վիճարկելը,ինչպես նաև այլընտրանքներն ուսումնասիրելը և պատկերացնելը:Սովորողի կամ ընդհանրապես՝ անհատի մտածողությունը քննադատաբար մտածելու պայմաններում անցնում է հետևյալ փուլերով՝ խնդրի նույնականացում,խնդրի սահմանում,կիրառում և ինտեգրում:

Առաջին փուլում սովորողի մտածողությունը փորձում է վերհանել և ճանաչել խնդիրը,երկրորդ փուլում մտածողությունը դառնում է ուղղորդված և նպատակային: Այնուհետև խնդիրը ճանաչելուց հետո այն գնահատվում է և հստակորեն ընկալվում: Սովորաբար խմբային քննարկումները,գրույց բանավեճերը,կլոր սեղանները նպաստում են, որ սովորող-անհատն առավել հստակ հասկանա խնդիրը և մտածի այլնտրանքային հնարավոր մոտեցումների մասին:Եթե քննադատական մտածողության նպատակը գիտելիքի ձեռքբերումն է,ապա այդ գիտելիքի կիրառումն ու ինտեգրումը ավելի կարևոր է:

Խիստ կարևորվում է նաև ուսուցչի դերը քննադատական մտածողության զարգացման գործում:Ուսուցիչը սովորողներին քննարկումների միջոցով դրդում է վիճարկելու տարբեր գաղափարներ,կանոններ, ենթադրություններ, քանզի քննադատական մտածողությունը սովորողից պահանջում է ստանձնել գաղափարներ ու խնդիրներ քննելու և հետևություններ անելու պատասխանատվություն: Ուստի պատահական չէ շատ գիտնականների այն պնդումը,որ ուսուցչի և սովորողի միջև երկխոսության և քննարկման ծավալումը քննադատական մտածողության ձևավորման և զարգացման առաջին գրավականն է:Բացի այդ դասավանդող ուսուցիչն առաջինը ինքը պետք է պատրաստ լինի վիճարկելու սեփական արժեքներն ու գաղափարները՝ դրանով իսկ օրինակ ծառայելով մյուսներին:

Այսօր յուրաքանչյուր ուսուցիչ որոնումների մեջ է՝արդյունավետ մեթոդներ ու հնարներգտնելու և գործնականում զարգացնելու սովորողի քննադատական մտածողությունը:Համաշխարհային մանկավարժության մեջ արդեն կան որոշակի

նվաճումներ, որոնք հասանելի են նաև հայ ուսուցչին՝ գործնականում դրանք կիրառելու հնարավորությամբ:Այդպիսի նորարարական մի համակարգ է քննադատական մտածողության զարգացումը կարդալու և գրելու միջոցով /ԲՄՁԿԳՄ / ծրագիրը, որի նպատակն է կրթել և դաստիարակել արժանավոր քաղաքացիներ, այսինքն՝ գործունյա, քննադատաբար մտածող,ժամանակակից կյանքի ամենաբարդ իրավիճակներում կողմնորոշվող անհատներ,որոնք կկարողանան ազատ ու անկաշկանդ արտահայ-

տել իրենց մտքերը, ուշադիր ու հանդուրժող լինել ուրիշների կարծիքների հանդեպ, հարգել և ընդունել մյուսների տեսակետները և վստահաբար որոշումներ կայացնելու պատասխանատվություն ունենալ:

ՔՄԶԿԳՄ ծրագրի համակարգը ներկայացնում է ուսուցման գործընթացում հաճախակի կիրառվող ԽԻԿ մոդելը՝ երեք փուլից բաղկացած՝ մտածողության ընթացք, ուր աշակերտները ներգրավվում են դեռ նյութը սկսելուց առաջ /խթանում/, նյութը սովորելու ընթացքում /հմաստի ընկալում/, նյութը սովորելուց հետո /կշռդատում/:

Փորձը ցույց է տալիս, որ այս համակարգի արդյունավետ կիրառումը՝ ինտերակտիվ մեթոդների ներառմամբ, և առհասարակ, քննադատական մտածողության խթանման բազմաթիվ մեթոդների ճշգրիտ օգտագործումը ամուր հիմք են հանդիսանում քննադատական մտածողության զարգացման համար:

Գործնական համատեքստ

Քաջ գիտակցելով, որ քննադատական մտածողության հիմնական նպատակը ուսումնական գործընթացն ակտիվացնելն է, որոշեցի հետազոտություն իրականացնել այն դասարանում, որտեղ ունեն պասիվ աշակերտների մի խումբ, և նրանք ավելի շատ լսողի դերում են, քան կատարողի, արտահայտվողի, վերլուծողի: Հաշվի են առել նաև դասարանի առանձնահատկությունները՝ աշակերտների միջև եղած փոխհարաբերությունները, հանդուրժողականությունը: Հետազոտությունը կատարել են 8-րդ դասարանում՝ «Գրականություն» առարկայի դասաժամերին: Քանի որ դասարանում սովորում են տարբեր ունակություններով և կարողություններով աշակերտներ, որոնց մեջ կան նաև այնպիսիները, որոնք ուսումնական պարապմունքին կենտրոնանալու, արտահայտվելու, դասընկերների հետ շփվելու խնդիր ունեն, փորձել են նրանց մոտիվացնել՝ խրախուսելով ու դրդելով դեպի ուսման գործընթացը :

Հետազոտության յուրաքանչյուր թեմա ուսումնասիրելիս դասերը կառուցվել են ԽԻԿ համակարգով՝ ուսուցման ինտերակտիվ մեթոդների ներգրավմամբ: Ուսումնական պարապմունքի յուրաքանչյուր փուլ նպատակ է հետապնդել աշակերտակենտրոն ուսուցմամբ ձևավորել համագործակցային մթնոլորտ և զարգացնել քննադատական մտածողության համակարգը:

Հետազոտության ընթացք

Ա.Անափիոսյանը նշում է, որ երբ ուսումնասիրում ենք քննադատական մտածողության ձևավորման և զարգացման համար գրականությունում գոյություն ունեցող մոդելներ, ակնհայտ է դառնում, որ բոլոր գործոնները շատ թե քիչ չափով հիմնվում են դեռևս 1956թ. ականավոր գիտնական Բենջամին Բլումի կողմից մշակված տաքսոնոմիայի վրա, որը ներկայացնում է վեց մակարդակ՝ գիտելիք, ընկալում, կիրառում, վերլուծություն, սինթեզ և գնահատում: Ներկայացվող տեսության կրթական նպատակները ուղղված են ուսումնասիրվող նյութի իմացության, ըմբռնման, կիրառման, վերլուծության, համադրման և գնահատման կարողությունների ձևավորմանը՝ <<ի՞նչ գիտեմ>>, <<ի՞նչ եմ ստեղծում>>, <<ի՞նչ կարող եմ մտածել>> :

Այս ամենը կարևորելով՝ առաջնորդվել են վերոնշյալ տեսության կրթական նպատակներով և գործնական վերջնարդյունքներով, որոնք հանդիսանում են քննադատական մտածողության զարգացման տեխնոլոգիաները:

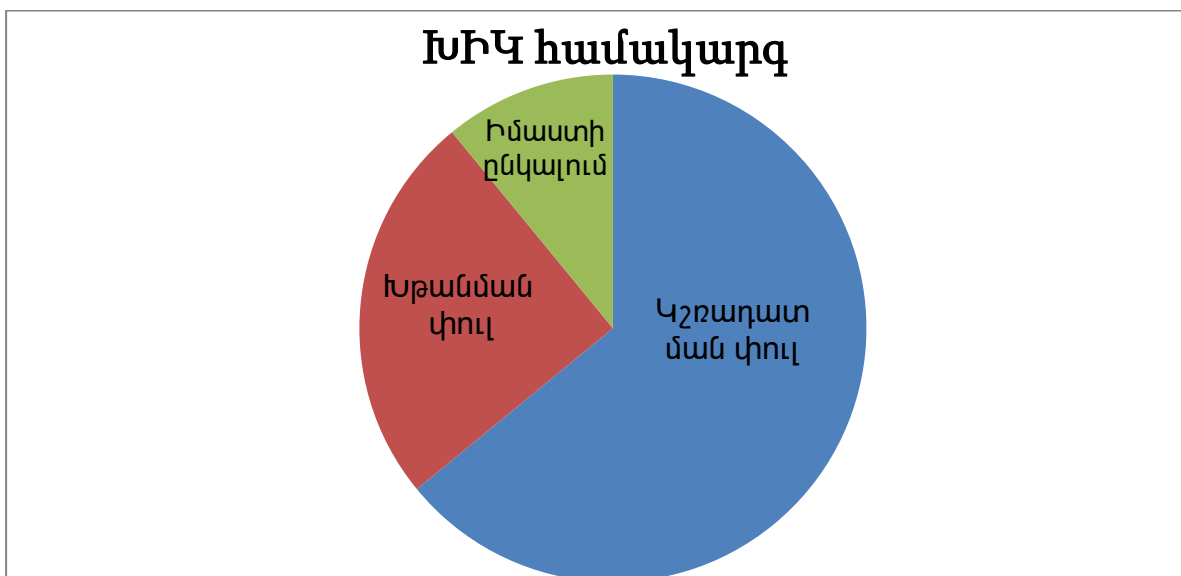
Խթանման փուլում որպես ինտերակտիվ մեթոդներ կիրառել են <<Մտագրոհը>>, <<Մտքերի տարափը>>, <<Մտքերի քարտեզագրումը>>՝ նպատակ ունենալով խթանել աշակերտների հետաքրքրասիրությունը և ցանկությունը՝ նոր նյութը հետա - գոտելու գործում: Այս փուլում կարևոր գործոնն այն է, որ ուսուցիչը ուղղորդողի դերում է՝ ասպարեզը տրամադրելով աշակերտին: Աշակերտները սկսում են խորհել բուն թեմայի շուրջ՝ սկսած վերնագրից, արտահայտում են կարծիքներ/և ճիշտ, և թյուր/, գրատախտակին կամ պաստառի վրա նշում ենք բոլորի /անհատական կամ խմբով/ ներկայացրած կարծիքները, տեսակետները: Այստեղ մենք ստանում ենք <<ի՞նչ գիտեմ>> հարցի պատասխանը: Յուրաքանչյուր արտահայտած մտքի կամ կարծիք մասին տարվում է քննարկում և մտքերի փոխանակում, ի հայտ են գալիս անհամաձայնություններ: Այս ամենը նպաստավոր պայմաններ է ստեղծում աշակերտների հետաքրքրությունն ու ուշադրությունը կենտրոնացնելու, քննադատական մտածողության ձևավորման գործում:

Իմաստի ընկալման փուլում ամենակարևորն այն է, որ այստեղ պահպանվի խթանման փուլում ձեռք բերած ներգրավման աստիճանը և հետաքրքրությունը: Բացի այդ աշակերտները վերահսկում են իրենց ըմբռնածը՝ փորձելով նոր ստացված տեղեկատվությունը հարմարեցնել իրենց իմացություններին: Երբ աշխատում ենք <<Ուղղորդված ընթերցանություն>> կամ <<Փոխգործուն գրառումների համակարգ՝

արդյունավետ ընթերցանության և մտածողության համար>> մեթոդները, տեքստը ընթերցելիս աշակերտները նշումներ են կատարում իմացած և չիմացած հատվածների կողքին: Այսինքն՝ «ի՞նչ են ստեղծում»-ն է:

Կշռադատման փուլում ամբողջացվում և համակարգվում են աշակերտների ստացած գիտելիքները նոր ուսումնական նյութից: Այս փուլի նպատակն է՝ աշակերտների միջև ծավալել քննարկում, կարծիքների փոխանակում, զարգացնել միմյանց հետ հաղորդակցվելու տեխնիկան, ծանոթացնել տարբեր գիտելիքների, պատկերացումների հետ, վերլուծել, բանավիճել, հակադրվել միմյանց՝ կառուցելով սեփական իմացական դաշտը: Այս փուլում ուսուցիչը հասնում է նրան, որ աշակերտը իսկապես յուրացնում, սեփականացնում է նոր գիտելիքը, ընկալածն արտահայտում է իր բառերով ու ձևակերպումներով: Վերոնշյալը փաստում է այն մասին, որ կշռադատման փուլը ուսումնական գործընթացի ամենակարևոր փուլն է և հենց այս փուլում են զարգանում աշակերտների քննադատաբար մտածելու կարողությունները: Մանավանդ եթե աշակերտը արդեն լիովին տիրապետում է ուսումնական նյութին, ընկալել է գաղափարական բովանդակությունը, գլխավորը տարանջատել է երկրորդականից, մանրամասն վերլուծել է գրական երկի կամ չափածո ստեղծագործության մասերը, արդեն իսկ հեշտորեն, ազատ ու անկաշկանդ կարողանում է արտահայտել իր կարծիքը, մտքերը, համեմատում և հակադրում է հերոսներին, նրանց «կերպարները»՝ բերում իրական կյանք, մտնում «կերպարի մեջ»՝ հասկանում նրա դրական և բացասական կողմերը:

Հիմնականում գրականության յուրաքանչյուր պարապմունք՝ լինի հեղինակի արձակ , թե չափածո ստեղծագործություն, կառուցել են ԽԻԿ համակարգով՝ զուգահեռ կիրառելով ժամանակակից մեթոդներ, հնարներ: Հատկապես մեծ ուշադրություն են դարձել Կշռադատման փուլում աշակերտների գործողություններին՝ քննադատական մտածողության զարգացմանը նպաստելու համար: Նկատելի է աշակերտների ներգրավվածությունը դասապրոցեսին, եթե կա հարց, կա քննարկում, կան հակադրություններ, կան անհամաձայնություններ, ուրեմն՝ անպայման լինելու է քննարկում: Այս փուլում իրատեսական է կիրառել <<Հարց ու պատասխանի>>, <<Կլոր սեղանի>>, <<Բանավեճի>>, <<Վեճնի դիագրամի>>, <<Դերային խաղի>> մեթոդները: Այսինքն՝ այս բոլոր մեթոդները կիրառվում են մեկ գրական ուսումնական թեմա ուսումնասիրելիս, քանզի այդպես դասի արդյունավետությունն ավելի ակնառու է. սովորողն ինքնին ընկնում է այն միջավայրը, որտեղ նա վերլուծողի, մեկնաբանի, քննադատի, հակասողի, համեմատողի, գնահատողի դերում է: Այստեղ մենք ստանում ենք <<ի՞նչ են մտածում>> հարցի պատասխանը:

Քննադատական մտածողության զարգացմանը նպաստող մեթոդների արդյունավետությունը ըստ աղյուսակի

Ուսումնական թեմա	Արդյունավետ մեթոդներ	Արդյունք
<<Ես և Նա>>	1.<<Հարց ու պատասխանի>> 2. <<Վեճնի դիագրամ>>	50%
<<Ես և Նա>>	1.<<Հարց ու պատասխանի>> 2. << Պրիզմա>> 3.<< Վեճնի դիագրամ >>	70%
<<Ես և Նա>>	1.<<Հարց ու պատասխանի>> 2. <<Վեճնի դիագրամ>> 3.<< 5 բոպեանոց շարադրանք>> 4. <<Բանավեճ>>	80%
<<Ես և Նա>>	1.<<Հարց ու պատասխանի>> 2. <<Վեճնի դիագրամ>> 3.<< 5 բոպեանոց շարադրանք>> 4.<< 5 մատի մեթոդ>> 4. << Դերային խաղ >> 5.<<Կլոր սեղան>>	100%

Եզրակացություն

Սովորողների քննադատական մտածողության զարգացումը ժամանակակից մանկավարժության կողմից դիտարկվում է որպես արդի հասարակական պահանջ և կրթության կարևոր խնդիր:

Քննադատական մտածողությունը մարդկային մտածողության մեջ իրականության արտացոլման ու վերարտադրման, վերլուծման գործընթաց է, որն ապահովում է ճշմարտության իմացում, գիտելիքների ձեռքբերում, ցանկացած կատարած աշխատանքում ստեղծագործական մոտեցում և իրավիճակի ու դեպքերի բազմակողմանի վերլուծության կարողության ու հմտության զարգացում:

Հետազոտության ընթացքը ցույց տվեց համաձայնվել Ռոբերտ Դուրոնի առաջ քաշած մի մոդելի հետ, այն է, որ քննադատական մտածողություն հնարավոր է զարգացնել ցանկացած առարկայի շրջանակներում, և, իհարկե, անհրաժեշտ է հենվել նշանավոր գիտնական Բենջամին Բլումի կողմից մշակված վեց աստիճանակարգերի վրա՝ գիտելիք-ընկալում-կիրառում-վերլուծություն-սինթեզ-գնահատում:

Գիտելիքի ձեռքբերման մակարդակում աշակերտը կարող է հիշել, տարբերակել, մտաբերել կամ գտնել ուսուցման ընթացքում ներկայացված տեղեկատվությունը:

Ընկալման մակարդակում աշակերտը կարող է ցույց տալ, որ հասկացել է տեղեկությունը՝ վերափոխելով այն տարբեր ձևերով, արտահայտել իր ձևակերպումներով:

Կիրառման մակարդակում աշակերտը կարող է տեղեկատվությունը կիրառել՝ այն օգտագործելով կոնկրետ գործողության մեջ:

Վերլուծության մակարդակում աշակերտը կարող է ճանաչել տեղեկատվության հիմնական կազմվածքն ու կառուցվածքը, որոշել դրանց միջև կապը, փաստերը տարբերել ենթադրություններից:

Սինթեզի մակարդակում աշակերտը կարող է տեղեկատվություն ստանալ տարբեր աղբյուրներից՝ իր անհատական տեսակետը ներկայացնելու համար:

Գնահատման մակարդակում աշակերտը կարողանում է ուսումնական նյութի, օբյեկտի վերաբերյալ եզրահանգումներ անել:

Ուսումնական գործընթացը կազմակերպելիս պետք է հենվել ինտերակտիվ մեթոդների կիրառման վրա, որոնց արդյունավետությունը կապված է շարունակական գործածումով: Այսինքն՝ նույն մեթոդների անընդհատ կիրառումը հանգեցնում է արդյունավետ արդյունքի:

Նշեն, որ «Գրականություն» առարկան իր բովանդակային և չափորոշչային պահանջներով առավել դյուրին է նպաստում քննադատական մտածողության ձևավորմանը և զարգացմանը:

Ուսումնական նյութի կշռադատման փուլում աշակերտը պատրաստ է ներկայանալու, քանի որ ունի գիտելիք, ընկալել է ուսումնական նյութը, որը կարող է ներկայացնել իր բառերով, ձևակերպումներով, կարողանում է վերլուծել գաղափարական բովանդակությունը, ներկայացնել կերպարներին, ապրումակցում է, տեղեկատվություն է վերցրել այլ աղբյուրներից՝ իր անհատական նյութը, տեսակետը, դիրքորոշումը ձևավորելու համար, իսկ գնահատման մակարդակում արդեն կարող է որոշակի չափորոշիչներով նյութի վերաբերյալ եզրահանգումներ անել:

Հետազոտությունը ցույց տվեց, որ աշակերտների ակտիվությունն ու ներգրավվածությունը բավականին մեծանում է, երբ աշխատում ենք բանավիճելով, կլոր սեղան հրավիրելով, կամաձայնվում կամ հակադրվում ենք, դերային խաղով ներկայացնում գրական երկի որևէ հետաքրքիր դրվագ, տեսարան, նաև պաստառին պատկերում հերոսի դիմանկարը կամ գծանկարը:

Հավելեմ նաև, որ աշակերտների աշխատանքային գործունեության մեջ քննադատական մտածողության զարգացման լավագույն խթանը հանդիսանում է ուսուցիչը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Քննադատական մտածողության տեսության զարգացումը կրտսեր դպրոցում, Ծրագրեր և նյութեր, Երևան-2002
2. Ա. Անափիոսյան, Քննադատական մտածողություն ձևավորող կրթությունը որպես կանխակալ մտածողության արդյունքում ծագած հակասությունների կարգավորման գրավական, Ուսումնասիրություն ԲՀԻ Օժանդակության հիմնադրամի ծրագրերի շրջանակներում, 2012, 63 էջ:
3. Հարությունյան Գ. Ն. ., «Քննադատական մտածողության տեխնոլոգիան ուղղված մանկավարժական գործընթացի արդյունավետության բարձրացմանը», «Մանկավարժություն», /Գիտամեթոդական վերլուծական ամսագիր/, N6, 2012թ., էջ 28-33:
4. Գիտամեթոդական հանդես նախաշավիղ 2. 2001, 2. 2006, 5-6. 2004
5. ՀՀ ԿԳ նախարարություն, կրթական ծրագրերի կենտրոն: Կրթության ազգային ինստիտուտ: Ուսուցիչների հինգօրյա վերապատրաստումների պլան և նյութեր, 2007:
6. Ա. Օհանյան, Ք. Անտոնյան, Ն. Խաչատրյան և ուրիշ., Ղասընթացի մշակում և կառավարում: Ուսումնամեթոդական ուղեցույց, Ե., 2010

Հավելված

Ղասի պլան 1

Ղասարան՝ 8-րդ

Առարկա՝ Գրականություն

Ղասի թեման՝ Նար-Ղոս <<Ես և Նա>> պատմվածքը

Ղասի տիպը՝ գիտելիքների համակարգման դաս

Ղասին օգտագործվող դիդակտիկ պարագաներ՝ դասագիրք, տետր, գրիչ, պաստառ, նկարներ, գրատախտակ, համակարգիչ

Միջառարկայական կապ՝ պատմություն, աշխարհագրություն, կերպարվեստ, հայոց լեզու, թատրոն

Ներառարկայական կապ՝ ուսումնական նյութի բովանդակության արդիականությունը, միջավայրը

Նպատակներ՝

- Ուսումնական նյութի բովանդակության ուսումնասիրում, հետազոտում
- Տեքստի վրա հեղինակի կենսագրության և ապրած ժամանակահատվածի ազդեցության, տեքստի բառապաշարի մասին գնահատական տալ
- Կերպարների վերլուծություն, կոնֆլիկտի բացահայտում
- Գրական հերոսի դիմանկարը կազմելու կարողությունների զարգացում
- Հիմնավորել գիտելիքները տեքստում մարդկային ապրումի՝ սիրո, մեղության, կարոտի, դավաճանության և այլնի մասին
- Նպաստել ստացած գիտելիքը հիշողությամբ և սեփական խոսքով /բանավոր, գրավոր/ ներկայացնելուն

Վերջնարդյունքներ՝

- Վերլուծի գրողի կենսագրությունը, ապրած ժամանակաշրջանը:
- Մեկնաբանի՝ ինչ կերպ է արտահայտվում տեքստում պատկերված ժամանակաշրջանը, միջավայրը, տեքստի ասելիքի, ոճի, բառապաշարի առանձնահատկությունները:
- Վերլուծի տեքստի գլխավոր գաղափարը:
- Որոշի տեքստի հիմնական ասելիքի արդիականությունը:
- Բացահայտի գրական կերպարի առանձնահատկությունները:
- Հակադրի տեքստի կերպարներին:

- Հիմնավորի իր տեսակետը գրական երկից բերված օրինակներով:
- Ներկայացնի տեքստում հույզի, զգացմունքի, ապրումի արտահայտությունը,
- Տարբերակի գրական երկի հեղինակին և պատմողին
- Բանավոր և գրավոր մեկնաբանի գրական երկը, կանխատեսի գրական երկի ավարտը:

Դասի ընթացքը

Խթանում- <<Մտքերի քարտեզագրում>> մեթոդով աշակերտները կներկայացնեն թեմայից ստացած գիտելիքները, որոնք կհամակարգվի պաստառին: Դրանք ընթերցվում են, հնչում են կարծիքներ՝ համաձայնության կամ հակադրության:

<<Պրիզմայի>> կիրառում՝ կամքի ուժ բառակապակցությամբ:

Իմաստի ընկալման փուլ- <<Հարց ու պատասխան>> մեթոդով կատարվում է պատմվածքի բովանդակության ներկայացում, գաղափարի վերհանում, ամփոփում:

Դասարանը բաժանվում է 5 խմբի՝ յուրաքանչյուրը պատասխանում է իրեն տրված հարցերին՝ մեջբերելով նաև բնագրային հատվածներ:

1. Որտեղի՞ց է ծնունդ առնում «Ես և նա» նորավեպի կյանքը:
2. Քանի՞ հերոս ունի պատմվածքը և ի՞նչ իրավիճակում են հայտնվում նրանք:
3. Վերլուծել գրքի գլխավոր գաղափարը:
4. Բացատրել ստեղծագործության գլխավոր ասելիքը:
5. Վերարտադրել կարդացած և լսած նյութը, սեփական տեսակետը:
6. Ներկայացնել պատմվածքում պատկերված ժամանակահատվածը, միջավայրը:

Կշռադատման փուլ- Կիրառել <<Վեճնի դիագրամ>>՝ նկարագրելով և համեմատելով կերպարներին՝ Ես-ին ու Նա-ին:

<<Բանավեճ >> մեթոդով անդրադառնալ հետևյալ հարցերին՝

1. Ո՞վ էր ԵՍ-ը :
2. Ես-ը ինչու՞ անկում ապրեց:
3. Նկարագրել Ես-ի կերպարը:
4. Բնավորության ո՞ր գծի մասին է խոսում Ես-ի անկումը:
5. Ի տարբերություն Ես-ի, ի՞նչն է ստիպում Նա-ին, որ նա դառնա հանրահայտ երաժիշտ:
6. Ներկայացրու Նա-ն՝ որպես մարդու ուժեղ տեսակ:
7. Ինչպե՞ս կգնահատեք Նա-ին՝ որպես մարդու:
8. Բացահայտել՝ ո՞րն է կերպարների անկման և վերելքի պատճառը:

<<Դերային խաղ>> մեթոդով դերասանական հատկանիշներով օժտված աշակերտները ներկայացնու են Անտոնիոյի և Ջուլիետայի հանդիպան տեսարանը:

Պաստառին նկարում են Ես-ին և Նա-ին:

Դասի պլան 2

Դասարան՝ 8-րդ

Առարկա՝ Գրականություն

Դասի թեման՝ Մուրացան <<Հասարակաց որդեգիրը>> պատմվածքը

Դասի տիպը՝ գիտելիքների համակարգման դաս

Դասին օգտագործվող դիդակտիկ պարագաներ՝ դասագիրք, տետր, գրիչ, պաստառ, նկարներ, գրատախտակ, համակարգիչ

Միջառարկայական կապ՝ պատմություն, աշխարհագրություն, հայոց լեզու, թատրոն, երաժշտություն, կերպարվեստ

Ներառարկայական կապ՝ ուսումնական նյութի բովանդակության արդիականությունը, միջավայրը

Նպատակներ՝

- Ուսումնական նյութի բովանդակության ուսումնասիրում, հետազոտում
- Տեքստի վրա հեղինակի կենսագրության և ապրած ժամանակահատվածի ազդեցության, տեքստի բառապաշարի մասին գնահատական տալ
- Կերպարների վերլուծություն, կոնֆլիկտի բացահայտում
- Գրական հերոսի դիմանկարը կազմելու կարողությունների զարգացում
- Հիմնավորել գիտելիքները տեքստում մարդկային ապրումի մասին
- Նպաստել ստացած գիտելիքը հիշողությամբ և սեփական խոսքով /բանավոր, գրավոր/ ներկայացնելուն

Վերջնարդյունքներ՝

- Վերլուծի գրողի կենսագրությունը, ապրած ժամանակաշրջանը:

- Մեկնաբանի՝ ինչ կերպ է արտահայտվում տեքստում պատկերված ժամանակաշրջանը, միջավայրը, տեքստի ասելիքի, ոճի, բառապաշարի առանձնահատկությունները:
- Վերլուծի տեքստի գլխավոր գաղափարը:
- Որոշի տեքստի հիմնական ասելիքի արդիականությունը:
- Բացահայտի գրական կերպարի առանձնահատկությունները:
- Հիմնավորի իր տեսակետը գրական երկից բերված օրինակներով:
- Ներկայացնի տեքստում հույզի, զգացմունքի, ապրումի արտահայտությունը:
- Բանավոր և գրավոր մեկնաբանի գրական երկը, կանխատեսի գրական երկի ավարտը:

Ղասի ընթացքը՝

Խթանում- <<5 րոպեանոց ազատ շարադրանք>> մեթոդի կիրառում հետևյալ վերնագրով՝ <<Պատկերացրու ,թե գտնվում ես անձանոթ միջավայրում: Նկարագրի՛ր գործողություններդ>>:

Շարադրանքի ընթերցում մի քանի աշակերտի կողմից:

Իմաստի ընկալման փուլ- «Սիրահարի բաղձանքը» երգի հնչյունների ներքո գրատախտակին կազմվում է պատմվածքի դիպաշարի և կերպարների շուրջ գաղափարների 2 քարտեզ:

<<Հարց ու պատասխան>> մեթոդով ամբողջացվում է պատմվածքի գաղափարական բովանդակությունը:

- 1.Որտե՞ղ և ի՞նչ միջավայրում էին կատարվում պատմվածքի դեպքերը:
- 2.Ինչպիսի՞ն էր Պևրզը, որի համար Շառլոտան նրան սիրում և հարգում էր:
- 3.Որքա՞ն էր Պևրզի առաջին աշխատավարձը, և ինչո՞ւ Գուստավը նրան հատկացրեց ամսական գումար:
- 4.Ինչպե՞ս Պևրզը համոզվեց, որ Շառլոտան իրեն չի սիրում:
- 5.Ինչու՞ էր Պևրզը բարձրաստիճան հյուրերի ուշադրությունից անաչում:
6. Ինչու՞ պետք է Պևրզը «ստիպեր» իր մորը լվացքարանում կրկին աշխատելու:
- 7.Բացի ուսման խոստումից, էլ ինչո՞վ էր Պևրզը ոգևորվել, որ աշխատանքից դուրս եկավ:
8. Ինչո՞ւ չէր վայել Պևրզին փականագործի գործը:
9. Ազգային մեծամեծերը ինչու՞ ստորագրեցին:

Կշռադատման փուլ- << 5 մատի>> մեթոդով բնութագրել փականագործ Պևրզին և անգործ Պևրզին:

<<Կլոր սեղան >> մեթոդով անդրադառնալ հետևյալ հարցերին՝

1. Գևորգը ե՞րբ է հասկանում, որ թշվառ վիճակում է գտնվում:
2. Մոր սիրտը զուշակո՞ւմ էր Գևորգի ապագան :
3. Գևորգը ինչու՞ նոր աշխատանք չփնտրեց :
4. Կարելի է արդյո՞ք վստահել հարբած մարդուն, ինչու՞:
5. Եթե դու լինեիր մոր փոխարեն, ի՞նչ խորհուրդ կտայիր Գևորգին:
6. Ի՞նչ կանեիք դուք Գևորգի կարգավիճակում:

Կարծիքները հավաքագրվում են, կազմվում է T-աձև արյուսակ՝ դրական և բացասական տեսակետների շուրջ:

Վերլուծել Գևորգի դիրքորոշումն իր անելիքների վերաբերյալ և նամակ գրել Գևորգին:

<<Դերային խաղ>> մեթոդով դերասանական հատկանիշներով օժտված աշակերտները ներկայացնում են Գևորգի և Ղուդուկյանի հանդիպան տեսարանը, իսկ նկարելու ձիրքով օժտվածները պաստառին գծագրում են Ղուդուկյանի դիմանկարը: